

«Η μουσική είναι μια μαρτυρία που απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους. Την εμπιστεύομαι. Εμπιστεύομαι την αλήθεια της. Για μένα είναι μια ανάγκη, είναι ο λόγος ύπαρξής μου. Είμαι ένας συνθέτης και τίποτ' άλλο. Είμαι ένας συνθέτης που κάνει το καθήκον του ως πολίτης. Τίποτ' άλλο...»

Μίκης Θεοδωράκης

ΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΙΚΗΣ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Πριν κλείσω αυτή την εξομολόγηση ποταμό, αυτή την αυτοβιογραφία, τις παπάρες, όπως ίσως θα πεις - και σε έχω προλάβει με τον τίτλο που εγώ ο ίδιος έδωσα -, νιώθω πως οφείλω μια μικρή αναφορά στη σχέση μου με το Μίκη, τον άνθρωπο αυτό που λάτρεψα, που του αφιέρωσα κομμάτια της ζωής μου, που τον πίστεψα και τον πιστεύω ακόμα.

Από την πρώτη στιγμή της γνωριμίας και της συνεργασίας μας, ο Μίκης μου έδωσε ένα μήνυμα αξιοπρέπειας άγνωστο σ' εμένα ως τη στιγμή εκείνη. Με δίδαξε ιδανικά και αξίες σε μια εποχή δύσκολη, σε συνθήκες ζωής και καθημερινότητας αντίξοες.

Μέχρι τη γνωριμία μου με το Μίκη, ήμουν ένας ακούραστος ιδεολογικός εργάτης. Κυρίως, όμως, εκτελούσα εντολές και είχα ασπαστεί την αριστερή ιδεολογία. Αναζητούσα απελπισμένα - ίσως και ασυνείδητα - ιδανικά που να δίνουν νόημα στη ζωή μας, στην ύπαρξή μας, στους αγώνες μας.

Αυτά τα ιδανικά μου τα δίδαξε ο Μίκης, με το λόγο του, την παρουσία του, τη μουσική του, τη φιλία του. Μου έμαθε την αγάπη για την ουσιαστική ανθρώπινη ελευθερία, που κάνει τη ζωή μας άξια να τη ζήσεις. Απόδειξη ελευθερίας, ανθρώπινης και ατομικής, συνειδητοποίησα πως είναι η αντίσταση σε καθετί ψεύτικο και απατηλό.

Η μουσική του με δίδασκε - ελπίζω και πολλούς άλλους - να αντιστέκομαι σε οτιδήποτε απειλούσε να με αλλοτριώσει και να με ξεστρατίσει από τα μεγάλα πανανθρώπινα ιδανικά, από τις μεγάλες και αληθινές αγάπες - είτε για πρόσωπα είτε για ιδέες. Μυήθηκα στην αντίσταση όχι μόνο απέναντι σε τρίτους, αλλά πρώτα και κύρια απέναντι στον εαυτό μου. Δε σου είναι άγνωστο, πιστεύω, ότι ο μεγαλύτερος αντίπαλός μας δεν είναι άλλος από τον ίδιο μας τον εαυτό. Η αγάπη για τον εαυτόλη μας μάς οδηγεί πολύ συχνά στην αλλοτρίωση, στην υποταγή σε μικρά και μεγάλα συμφέροντα, στη συναλλαγή, στην ψυχοσωματική εξαθλίωση, συχνά και στην προδοσία - του εαυτού μας και των άλλων - αλλά και στο έγκλημα.

Μηνύματα και ιδανικά, όπως αυτά που σου ανέφερα παραπάνω, λείπουν, πριγκηπέσα μου, από τη σύγχρονη εποχή. Η σημερινή κοινωνία της παγκοσμιοποίησης και του ελεύθερου εμπορίου δεν ευνοεί την καλλιέργεια τέτοιων αξιών και ιδανικών. Ο άκρατος καπιταλισμός, η άμετρη κατανάλωση οδηγούν στον ατομισμό, στην επιθυμία για πλουτισμό, στην ανάγκη επικράτησης σε βάρος του διπλανού, του συνανθρώπου.

Όταν ο Μίκης, αυτό το μεγάλο - ακόμη και σήμερα - παιδί, αποφάσιζε να μας μιλήσει για την αγάπη και να βροντοφωνάξει ένα μεγάλο ΟΧΙ στην πάσης φύσεως ΑΠΑΤΗ, μας χάριζε ελπίδα και μας γέμιζε οράματα για μια καλύτερη κοινωνία, με περισσότερη Δικαιοσύνη, περισσότερη και ουσιαστικότερη Δημοκρατία, με απόλυτη λευτεριά από τους ξένους και ντόπιους διαχρονικούς δυνάστες μας, που υπάρχουν και καταδυναστεύουν το κράτος, την κοινωνία, την ψυχή και το μυαλό μας και καλά

κρατούν από τα χρόνια ήδη της οθωμανικής κυριαρχίας. Ραγιάδες μάς ήθελαν από τότε, και το μάθαμε καλά το μάθημά μας.

Δεν είναι μικρή η ευρωπαϊκή εμπειρία μου - από τα φοιτητικά μου χρόνια μέχρι και σήμερα - από πολλές χώρες της σημερινής Ευρώπης. Όταν κυκλοφορούσα ή ζούσα σ' αυτές, βίωνα την παγκόσμια αναγνώριση του Μίκη για τη μουσική, την πολιτιστική αλλά και την πολιτική προσφορά του. Η αντανάκλαση της προσφοράς και του έργου του ήταν ορατή όχι μόνο στους Έλληνες της διασποράς αλλά και στην πλειοψηφία των Ευρωπαίων πολιτών. Ένωθα περηφάνια που η Ελλάδα ακουγόταν στην Ευρώπη και στον κόσμο ολόκληρο για τις σύγχρονες δημιουργίες της, για τους σημερινούς ανθρώπους της και την προσφορά τους στον παγκόσμιο πολιτισμό. Οι πολίτες του κόσμου δε μιλούσαν μόνο για το παρελθόν μας, το ένδοξο είναι αλήθεια. Αναγνώριζαν πως η Ελλάδα δεν είχε να προσφέρει μόνο τους μεγάλους φιλοσόφους και διανοητές, όπως ο Πλάτωνας, ο Σωκράτης και ο Αριστοτέλης, ούτε τους μεγάλους δημιουργούς, όπως ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής, ο Ευριπίδης, ο Αριστοφάνης. Αναγνώριζαν στο πρόσωπο του Μίκη - αλλά και κάποιων άλλων Ελλήνων δημιουργών- τη συνέχεια του ελληνικού πνεύματος και της ελληνικής κληρονομιάς, που έβαλε τις βάσεις για τη δημιουργία του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού και που μίλησε για την αξία της δημοκρατίας, της ισονομίας, της ελευθερίας, της αξίας του ανθρώπου και του πολίτη.

Θα ολοκληρώσω την αναφορά μου στο Μίκη με ένα απόσπασμα από τα ίδια του τα λόγια, λόγια που πάντα έλεγε, αλλά και που βαθιά τα πίστευε.

«Τίποτα δεν είναι πιο αναγκαίο και πολύτιμο στον Άνθρωπο από την Ελευθερία. Αν δεν έχεις τροφή, αν δεν έχεις γνώσεις, αν δεν έχεις ανέσεις, τότε υποφέρεις. Αν δεν έχεις Ελευθερία, τότε δεν υπάρχουν. Γιατί τότε δεν μπορείς να λογαριάζεσαι Άνθρωπος.

Τι είναι η Ελευθερία; Ελευθερία είναι η Ευθύνη. Είναι να είσαι υπεύθυνος. Να κρατάς κάθε στιγμή, σε κάθε περίπτωση, το μερίδιο της Ευθύνης που σου αναλογεί μέσα στον καταμερισμό της ομάδας και της κοινότητας.

Ελευθερία είναι να σκέφτομαι, να σχεδιάζω και να αποφασίζω, κάθε στιγμή και σε κάθε περίπτωση, μαζί με τους άλλους, για λογαριασμό μου και για λογαριασμό των άλλων.

Όταν ένας άλλος το κάνει για λογαριασμό μου, είτε είναι αυτός είτε κόμμα, τότε εγώ δεν είμαι ελεύθερος. Γιατί ελευθερία είναι το δικαίωμα να είμαι υπεύθυνος κάθε στιγμή, σε κάθε περίπτωση.

Ελευθερία είναι ΤΟ ΧΡΕΟΣ».

Αυτός ήταν ο λόγος ενός ανθρώπου που, πέρα από πολεμικές και αντιπαραθέσεις, ενσάρκωσε τις ελπίδες ενός ολόκληρου λαού και δεν έπαψε να μας υπενθυμίζει πως, κάθε στιγμή και κάτω από οποιεσδήποτε συνθήκες, μπορούμε να σκεπτόμαστε ελεύθερα, να τραγουδάμε και να ελπίζουμε.....

*Με τα αγαπημένα του μπουζούκια, Λάκη Καρνέζη και Κώστα Παπαδόπουλο.
Του ήταν και αυτοί αφοσιωμένοι. Σ' όλες τις συναυλίες της εποχής των
Λαμπράκηδων έδιναν το ηχηρό και μελωδικό παρόν τους συνεπαίροντας το λαό
με το πάντρεμα της έντεχνης μουσικής με το λαϊκό όργανο, το περιφρονημένο
μέχρι τότε και προορισμένο για το λούμπεν προλεταριάτο όργανο.*

Μια ματιά που δείχνει άνθρωπο που έβλεπε μακριά, που αγαπούσε βαθιά, που ήξερε να είναι ηγέτης με βαθιά ευαισθησία. Κι όταν λέω ευαισθησία, δεν εννοώ φτηνό μελοδραματισμό, αλλά την κατανόηση του ανθρώπου και της κοινωνίας.

*Πολυγραφότατος, όπως πάντα. Κάποτε νομίζαμε ότι ήταν στον κόσμο του
κι ότι έγραφε μουσική.*

*Κι όμως, ήταν στο δικό μας κόσμο και κρατούσε σημειώσεις πολιτικές και
κοινωνικές, σχέδια και σκέψεις, όπως ένας σωστός στρατηγός οφείλει να κάνει,
μπροστά και πάνω από το στράτευμα...*

*Το μαλλί είναι της μεταπολίτευσης, τα παραπανίσια κιλά επίσης.
Το βλέμμα ίδιο πάντα, βαθύ, καθαρό, γεμάτο ζωντάνια και ορμή για
νέους αγώνες και καινούριες προοπτικές.*

Μ' αυτά τα απλωμένα χέρια ένιωθες ότι αγκάλιαζε τον κόσμο, που κι αυτός τον αγκάλιαζε γεμίζοντας τα γήπεδα και τα στάδια. Πάντα μουσκεμένος έβγαινε από κάθε συναυλία αλλάζοντας πολλά πουκάμισα στη διάρκειά της. Έδινε τον εαυτό του στο έργο του και στο λαό, αλλά έπαιρνε και ο ίδιος, εμπνεόταν και ενθουσιαζόταν από την αγάπη των ανθρώπων.

Με τη Μελίνα.

*Δυο μορφές δυνατές, με παγκόσμια εμβέλεια, που έγραψαν και γράφουν ιστορία.
Ο λαός τους αγάπησε και τους αγαπά μ' όλες τις αδυναμίες τους.*

Σχεδόν το σύνολο της πνευματικής ηγεσίας αναγνώριζε το ταλέντο και την προσφορά του Μίκη. Δεν ήταν μόνο οι Αριστεροί που βρίσκονταν στο πλευρό του. Ακόμη και συντηρητικοί διανοούμενοι και καλλιτέχνες τον πλησίαζαν, ζητούσαν τη συντροφιά και τη συνδρομή του. Συχνά τον εκμεταλλεύονταν επιδιώκοντας να εισπράξουν κάτι από την αίγλη και την αναγνωρισιμότητά του. Εδώ, με τον Παπανούτσο, πολυγραφότατο διανοούμενο του συντηρητικού χώρου, σε μια εκδήλωση για τη γλώσσα, που διοργανώθηκε από το Κίνημα Ειρήνης και Πολιτισμού (ΚΕΠΤ).

Ένας άνθρωπος που ήξερε να ακούει τόσο καλά όσο ήξερε να μιλάει και να συνεπαίρνει τα πλήθη. Ενώ σου έδινε την εντύπωση ότι ήταν δοσμένος στις σημειώσεις του, καταλάβαινε το σύντροφο και το φίλο, έκρινε σωστά τους χαρακτήρες και, εκεί που δεν το περίμενες, είχε να κάνει μια σωστή παρατήρηση για τη συμπεριφορά σου, είχε μια συμβουλή για τη στάση σου. Δεν ήταν ποτέ απών...

*Δε δίνει διαταγές. Δεν το συνήθιζε, άλλωστε...
Διευθύνει. Διευθύνει την ορχήστρα του. Με πάθος και δύναμη μυαλού και
ψυχής.*

*Σ' ένα βραχάκι με φόντο το βράχο της Ακρόπολης:
Όπως και να 'χει, θα ταίριαζε απόλυτα στο χώρο, θα έδενε το παρόν με
το παρελθόν, εξίσου μεγαλειώδη και τα δύο.*

*Διακρίνω μια μελαγχολία στο βλέμμα...
Διορατικότητα για το μέλλον, για τη μικρότητα των ανθρώπων μέσα στο
μεγαλείο του Ανθρώπου;....*

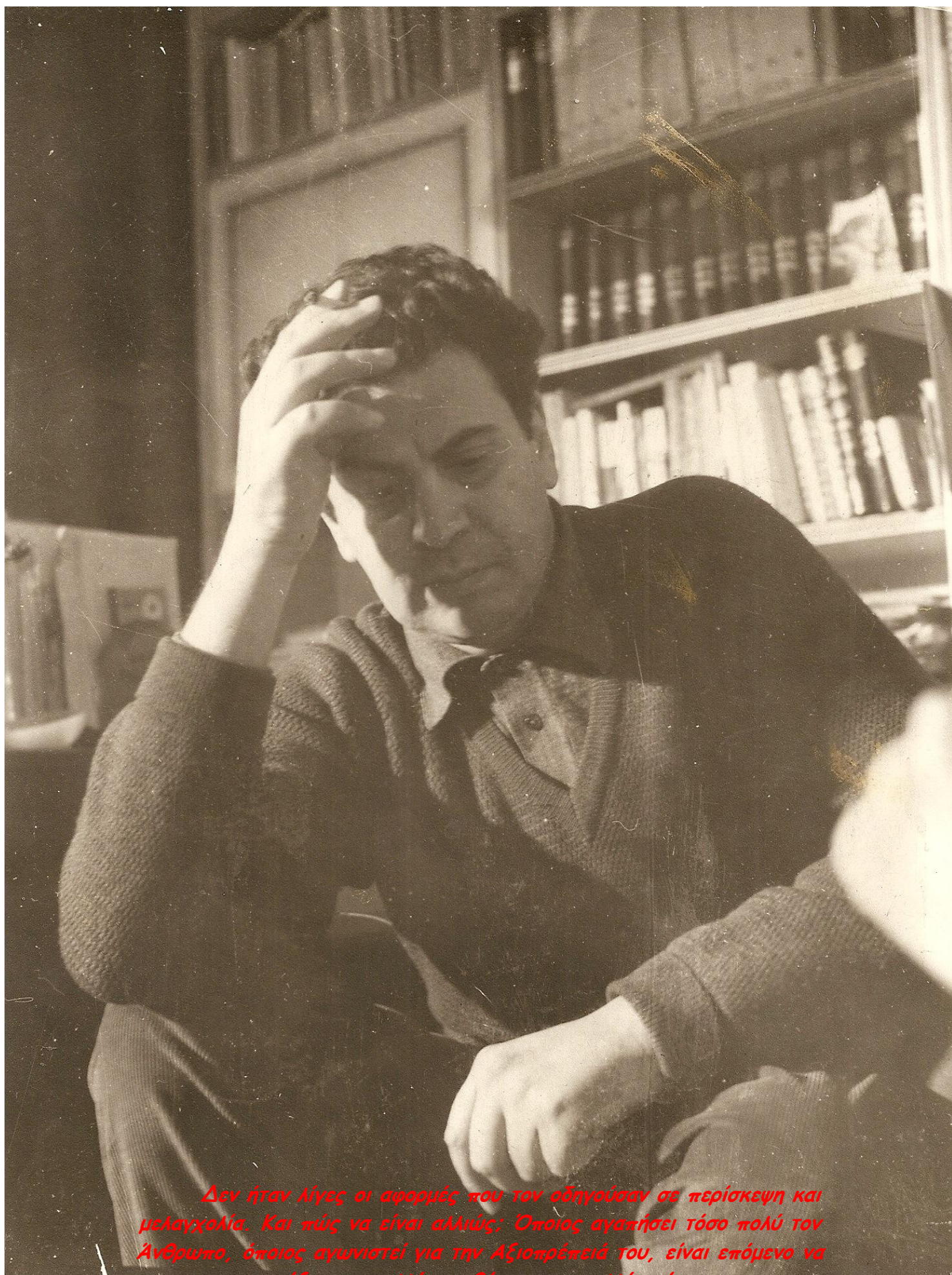

*Αγάπησε και αγαπήθηκε πολύ, γι' αυτό και η θέση του και η ζωή του
ήταν συχνά επισφαλείς...*

*Οι δημιουργοί είναι συνήθως μόνοι... και δε φοβούνται τη μοναξιά τους.
Ο Μίκης ήξερε να είναι μόνος αλλά και μαζί με όλο τον κόσμο. Χαιρόταν
να είναι με το λαό, έδινε και έπαιρνε συναισθήματα και έμπνευση.*

*Ήθελε να απευθύνεται η μουσική του σε όλους, να αγγίζει όλο τον
κόσμο. Δεν έγραφε για τους αριστερούς μόνο. Και δεν έκανε παρέα μόνο με
τους αριστερούς συντρόφους. Παρά τα όσα είχε περάσει, δεν έκρυβε μίσος στην
ψυχή του. Πολεμούσε τα καθεστώτα, αλλά όχι τους ανθρώπους. Σαν άλλος
Σωκράτης, έμοιαζε να πιστεύει ότι οι άνθρωποι, όλοι οι άνθρωποι, κρύβουν
μέσα τους στοιχεία άξια να αγαπηθούν.*

Δεν ήταν λίγες οι αφορμές που τον οδηγούσαν σε περίσκεψη και μελαγχολία. Και πώς να είναι αλλιώς; Όποιος αγαπήσει τόσο πολύ τον Άνθρωπο, όποιος αγωνιστεί για την Αξιοπρέπειά του, είναι επόμενο να εισπράττει και πολλές επιθέσεις και πολλές πίκρες...

*Αναμνηστική οικογενειακή φωτογραφία, με τη Μυρτώ, το Γιώργο και τη
Μαργαρίτα.*

*Λάτρευε τα παιδιά του και η οικογένεια έπαιζε σημαντικό ρόλο στη ζωή
του.*

Με το Βασίλη Τσιτσάνη, το δάσκαλό του, όπως τον έλεγε. Δε δίστασε να αναγνωρίσει την αξία του ρεμπέτικου, τη δύναμη του μπουζουκιού, την εποχή που άλλοι θεωρούσαν τους λαϊκούς αυτούς συνθέτες αλήτες...

Με το Γρηγόρη Μπιθικώτση, το μεγάλο αυτό ερμηνευτή, με το μέταλλο στη φωνή, που ο Μίκης τον ανέδειξε ανοίγοντας καινούριους δρόμους στις ερμηνείες του και στο ρεπερτόριό του.

Ο σερ του ελληνικού τραγουδιού του το αναγνώριζε. Παρά το ότι είχε συνείδηση του μεγαλείου της φωνής του, του αλάνθαστου της ερμηνείας του, όταν τραγουδούσε υπό τη διεύθυνση του Μίκη ήταν πειθαρχικός σα μικρό παιδί, τον κοιτούσε στα μάτια, μήπως χάσει κάποια νότα, μήπως χάσει κάτι από το πάθος που ο ίδιος ο Μίκης ένιωθε και που ήθελε να βάλει στα τραγούδια του.

Ακόμη και τα σημερινά παιδιά συγκινούνται από την ερμηνεία του στο «Άξιον εστί» του Ελύτη ή στον «Επιτάφιο» του Ρίτσου.

*Το σκίτσο δικό σου. Ελπίζω να το θυμάσαι.
Μ' αυτή τη φωτογραφία του Μίκη ξεκίνησα την ανάρτησή μου στο προφίλ
του, με το δικό σου σκίτσο θα την κλείσω.
Έτσι, για να θυμάσαι κι εσύ τις παλιές αγάπες σου...
Μια παλιά(:) αγάπη σου κι εγώ, θα είμαι ο επίλογος...*

*Με την αφοσίωση του Μπιθικώτση κοιτώ κι εγώ το Μίκη.
Πειθαρχικός μαθητής, που λάτρεψε το δάσκαλο, χωρίς ποτέ να τυφλωθεί
από τη λάμψη που αυτός εξέπεμπε.*

Ήξερα να βλέπω τα λάθη του, βαθιά ανθρώπινα.

*Ποτέ, όμως, δεν κινήθηκε από σκοπιμότητα ούτε για ίδιον όφελος.
Αν κάπου και κάποτε έσφαλε, ήταν γιατί αγάπησε πολύ τους ανθρώπους
και αυτόν τον τόπο.*

*Η πίστη σε ιδανικά, η βαθιά καταδίκη της αδράνειας και της απραξίας, η
απέχθειά του προς τη μισαλλοδοξία και το στείο κομματισμό τον οδήγησαν
συχνά σε αποφάσεις, για τις οποίες κατακρίθηκε και συχνά κυνηγήθηκε.*

*Σε πολλούς είναι ακόμη δύσκολο να ομολογήσουν πόσο βαθιά δικαιώθηκε
με το πέρασμα των χρόνων...*